

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ιθ'

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἐξάστ. ἔτους καὶ εἶνε ἑτήσιαι. — Γραφεῖον Διδυμ. Ἐπὶ τῆς λεωφ. Πανεπιστημίου 39.

30 Ἰουνίου 1885

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ ΕΝ Τῇ ΔΥΣΕΙ

ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΑΚΤΙΚΗΣ

Συνέχεια· ἴδε σελ. 419.

I'

Ἐάν ἀληθῶς ἀπὸ τῶν Ἡρακλειδῶν ἤρξατο ἡ κατατομή τοῦ κράτους, ἡ τοιαύτη διαίρεσις εἶχε βεβαίως τὸν αὐτὸν λόγον ὡς καὶ ἐπὶ Πορφυρογεννήτου, τὴν ἐλευθέρωσιν δηλονότι τῆς ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατεχομένης γῆς. Αὐτὸς ὁ Πορφυρογεννητός μνημονεῖει πῶς ἐπὶ τοῦ τελευταίου τῶν Ἡρακλειδῶν ἐξ ἀπλῆς κλεισούρας ἐσχηματίσθη τὸ θέμα τοῦ Στρυμόνος.

Ἄλλ' ἡ ἰδρυσις τῶν πρώτων ἀκριτικῶν θεμάτων ἀνέρχεται εἰς παλαιότερους χρόνους, ἢ μᾶλλον εἶνε σύγχρονος πρὸς αὐτὴν τὴν ἰδρυσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς αυτοκρατορίας. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ Αὐγουστος πρῶτος μετὰ πολλοῦ ζήλου ἠσχολήθη εἰς ὀχύρωσιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν ἀνατολικῶν καὶ βορείων μεθορίων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἰδρύσας παρὰ τὸν Εὐφράτην καὶ Δούναβιν φρουρία καὶ στρατιωτικὰς φρουράς. Ὁ αὐτὸς διαίρεσε εἰς δύο τὴν Γερμανίαν ἀνήγειρεν ἑκατέρωθεν τοῦ Ρήνου σειρὰν φρουρίων καὶ ἀπόκισε διαφόρους Γαλάτας ἐν Σουαβίᾳ· ἡ ἀποικία αὕτη θεωρεῖται ὡς τὸ ἔμβριον τοῦ ὕστερον ἀναπτυχθέντος ἀκριτικοῦ συστήματος. Ὁ Τάμιος (Germ. 29) ἀποκαλῶν τὴν ἀποικίαν ταύτην *limen*, ἧτοι ἄκρον, προσθέτει ὅτι τὴν Σουαβικὴν ἄκραν κατέλαβον ῥιψοκίνδουνοι τυχοδιῶκται, οἵτινες διὰ σειρᾶς εὐτυχῶν πολέμων ἐπὶήξησαν τὰ ὄρια αὐτῆς (*levissimus quisque...et inopia audax*)· τοιοῦτοι ριψοκίνδουνοι καὶ τολμηροὶ τυχοδιῶκται μεταβάλλουσι καὶ τὰς βυζαντινὰς κλεισούρας εἰς θέματα. Συστηματικώτερον ὅμως διοργανώθησαν τὰ Ῥωμαϊκὰ ἕμιτα ἐπὶ τῶν Σύρων καὶ Θρακῶν βασιλείων. Ὁ ὡς ἰδρυτὴς τοῦ Συριακοῦ οἴκου θεωρούμενος Σέπτιμος ὁ Σεβῆρος, διαλύσας τοὺς πραιτωριανούς, μετὰ τῆς ἰδιαζούσης εἰς τὸ ὄνομά του

αὐστηρότητος ἀναδιωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ ἐτακτοποίησε τὰς μεθορίας φρουράς· εἶνε γνωστὸς ὁ φιλελληνισμὸς τῶν διαδόχων τοῦ Σεβῆρου, ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι ὅμως ἀνακαλυφθεισῶν ἐπιγραφῶν δηλοῦται ὅτι αὐτὸς ὁ Σέπτιμος, ἢ μᾶλλον ἡ σύζυγός του Ἰουλία Δόμνα, μετέδωκε τὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα εἰς τὸν ἴδιον οἶκον· ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις ἡ διάσθησις ἐπὶ κάλλει καὶ μαθήσει αὐτοκράτειρα ἀποκαλεῖται ἀμήτηρ τῶν κάστρων, ἢ μήτηρ τῶν στρατοπέδων, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Σεβῆρου ἑλληνικὴ λατρεία εἶχε καθαρὸς στρατιωτικὸς λόγους. Καὶ τῶντι πρὸς τὸν Σεβῆρον συνδέονται τὰ ἐν Ἑλλάδι στρατιωτικὰ γένη διὰ δεσμῶν ἀγνωστων ἡμῖν, ἀφοῦ, καὶ περ διαλύσας τὸ σῶμα τῶν πραιτωριανῶν καὶ καταργήσας οὕτω τὴν παλαιὰν συνθήειαν ἵνα καὶ ἐκ τῆς Μακεδονίας στρατολογῶνται οὗτοι, οὐδὲν ἤττον χαιρεῖ τὴν συμπάθειαν τῶν ἐλλήνων στρατιωτῶν· ὁ κατὰ τοῦ Σεπτίμου ἐπαναστάς Νίγρος Πεισάνιος, διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Θράκην, Μακεδονίαν, καὶ Ἑλλάδα, ἀναγκάζεται νὰ φωνεῖσθαι *multos illustres viros*, ὡς λέγει ὁ Σπαρτιανός, διὰ τῆς φράσεως ταύτης ἐνοσῶν οὐχὶ τοὺς Ῥωμαίους στρατιώτας, οὐς κατωτέρω ὀνομάζει *de exercitu*, ἀλλὰ τοὺς ἰθαγενεῖς στρατιωτικὸς ἄρχοντας.

Τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Σεβῆρου, Ἄντωνινον τὸν Καρκαλλαν, ἀποκαλεῖ ὁ Δίων *φιλαλεξανδρότατος*, διὰ τὴν πρὸς τὸν Μακεδόνα ἀληθῆ λατρείαν του· συλλέξας δεκαεὶς χιλιάδας Μακεδόνων, κατήρτισε τὴν λεγομένην φάλαγγα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐκ Σπαρτιατῶν δὲ συνεκρότησε τὸν λεγόμενον Λακωνικὸν καὶ Πιτανάτην λόχον. Ἡ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἰδίως τοὺς Μακεδόνας ἀφοσίωσις τοῦ Καρκαλλὰ καὶ τοῦ ὕστερον βασιλεύσαντος Ἀλεξάνδρου Σεβῆρου, ἡ τοσοῦτον πικρῶς στηλιτευομένη ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ, δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς ψυχολογικὴν τινα ἰδιοτροπίαν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τυφλὴν πεποίθησιν ὅτι μόνον διὰ τῶν Ἑλλήνων δύναται νὰ καταβληθῇ ὁ προαιώνιος τῆς Ῥώμης ἐχθρὸς, οἱ Πάρθοι· τοῦτο τοῦλάχιστον δυνάμεθα νὰ ὑποπτευθῶμεν ἐκ στρατηγικοῦ βιβλίου συγγραφέντος ἐπὶ τῶν βασιλείων τούτων, τῶν λεγομένων *Κεσῶν* τοῦ Σύρου Ἰουλίου τοῦ Ἀφρικανοῦ. Περὶ τοῦ βιβλίου τούτου ὕ-

πεσχέθημεν νὰ εἰπωμέν τινα συναφῆ πρὸς τὸ ἀ-
πασχολοῦν ἡμᾶς θέμα τῆς ἀκριτικῆς τακτικῆς.

Ἡ ὑπὸ τὸν παράδοξον τίτλον *Κεστοὶ* περιελ-
θοῦσα ἡμῖν τακτικὴ εἶνε μῖγμα τακτικῶν κα-
νόνων, γοητιῶν, γνώσεως φαρμάκων καὶ θερα-
πείας τραυμάτων. Ἀτελέστατα ἐκδεδομένη ἡ
τακτικὴ τοῦ Ἀφρικανοῦ, οὐ μόνον δὲν ἐξετιμή-
θη κατ' ἄξιαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοθούλως ἐθεωρήθη
ὡς βυζαντινὸς κέντρον, νεώτερος καὶ αὐτῆς τῆς
τακτικῆς τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος, ἐπὶ τῷ
λόγῳ ὅτι περιέχει κανόνας γνωστούς καὶ εἰς τοὺς
Βυζαντινοὺς, ὡς ἂν ἐξηκριβώθη τάχα τί οἱ βυ-
ζαντινοὶ ἐγίνωσκον καὶ τί δὲν ἐγίνωσκον. 1) Βι-
βλίον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐξαίρον τὴν ἑλλη-
νικὴν τέχνην καὶ τοὺς Ἕλληνας, δὲν ἠδύνατο ν'
ἀνεχθῆ ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν τακτικῶν, ἂν δὲ
διωρθοῦτο, πρῶτον αὐτὸ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ὤ-
φειλε νὰ ἐκλείψῃ ἢ ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τῶν Ρω-
μαίων, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν. Καὶ πιθανὸν
ὅτι τὸ βιβλίον ὑπέστη ἐλαφρὰς τινας ἀλλοιώσεις,
μόνη ὅμως αὐστηρὰ κριτικὴ δύναται νὰ ἴδῃ τὸν
βαθμὸν τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ἀρχικοῦ πυρῆνος.
Ἐξετάζων τοὺς Κεστοὺς εὐρίσκω τοσαύτην ὁμοιό-
τητα πρὸς τὴν Παραδρομὴν, ὥστε οὐδῶλος δυσ-
κολεῖσθαι ν' ἀναγνωρίσω ἐν τισὶ κεφαλαίοις αὐτὴν
τὴν μήτραν, ἐν ἣ διεπλάσθη ἡ ἀκριτικὴ τακτικὴ.
Ἀνωτέρω μνημονεύσας τὸν νυκτοπόλεμον, εἶπον
ὅτι διὰ μόνης τῆς Παραδρομῆς δυνάμεθα νὰ ἐν-
νοήσωμεν τὴν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Σκοδρι-
άνων νυκτερινὴν ἔσφοδον τοῦ Λέοντος Φωκᾶ καὶ
τοῦ Μάρκου Μπότσαρη· ἤδη ὅμως προσθέτω ὅτι
ὁ ὑπὸ τοῦ Σύρου τακτικῶ περιγραφόμενος νυκτο-
πόλεμος τοσούτον συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἐν Καρπε-
νησίῳ μάχην, ὥστε ἂν ὑποτεθῆ ὅτι ὁ Μάρκος ἀ-
νεγίνωσκε τοιαῦτα βιβλία, ἢ ἐδεχόμεθα ὅτι ἐκ
τῶν Κεστῶν μᾶλλον ἢ τῆς Παραδρομῆς ἐνε-
πνεύσθη τὸ ἥρωϊκὸν του κτύπημα· οὔτε ἡ προη-
γηθεῖσα τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου κατασκό-
πευσις, οὔτε τὸ σκοτάδι τῆς σελήνης, οὔτε ἡ διὰ
σημείων ἐξακριβωσις τῶν ἐχθρικῶν τοποθεσιῶν ἐλ-
λείπουσιν ἐκ τοῦ 69 κεφαλαίου τοῦ ἐπιγραφομένου
«περὶ νυκτοπολέμου.» Ἄλλ' ἐν τοῖς Κεστοῖς εὐρί-
σκομεν καὶ ἑτέραν διάταξιν ἐλλείπουσαν ἐν τῇ
Παραδρομῇ, καὶ διασωθεῖσαν παρὰ τοῖς ἡμε-
τέροις κλέφταις καὶ τοῖς ἀπελάταις τοῦ Διγενῆ,
τὴν διατήρησιν συνθηματικῶν πυρῶν χρησιμευ-
όντων ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἰς τηλεγρα-
φικὴν συνεννόησιν. Ἡ ἐπὶ τῶν Κεστῶν ὑπεροχὴ
τῆς Παραδρομῆς συνίσταται ἐν τῇ πολλάκις μνη-
μονευθεῖσῃ ἐνέδρᾳ, διότι, ἐνῶ αὕτη ἀποτελεῖ τὴν
βᾶσιν τῆς δευτέρας, οἱ Κεστοὶ γράφουσιν ὅτι τὴν
ἐνέδραν ἀτελῶς γινώσκουσι «καὶ οἱ σήμερον Ρω-

μαῖοί τε καὶ Ἄραβες καὶ πολλὰ τῶν ἐθνῶν»,
προσθέτοντες ὅτι τότε μόνον αὕτη δύναται νὰ
φέρῃ μεγάλα ἀποτελέσματα, ὅταν προσηκόντως
ἐφαρμοσθῇ.

Εἶπον ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ Ἀφρικανοῦ μοὶ ἐμ-
βάλλει τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι πλὴν πλατωνικοῦ φιλελ-
ληνισμοῦ καὶ πρακτικόν τι στρατιωτικόν συμ-
φέρον ὑπηγόρευσε τὴν πρὸς τοὺς Μακεδόνας ἀφο-
σίωσιν τῶν διαδόχων τοῦ Σεπτίμου Σεβήρου·
«Πολλάκις ἐθαύμασα τὴν αἰτίαν τῆς διαφόρου
τῶν ἐνόπλων ἀγῶνων ῥοπῆς, καὶ ἐκ τούτων μὲν
ὑπὸ Ρωμαίων Ἕλληνας, Ἕλληνας δὲ τοὺς Πέρ-
σας, μηδέπω δὲ ὑπὸ Ρωμαίων Πέρσας νενι-
κῆσθαι», λέγει προοιμιαζόμενος ὁ συγγραφεὺς.

Ὅπως δὴποτε, ὁ φιλομακεδῶν Ἀλέξανδρος Σε-
βήρος αὐξήσας τὴν Μακεδονικὴν φάλαγγα εἰς
30,000 καὶ περιστοιχοῦμενος ὑπὸ τοῦ ἀγῆματος
τῶν χρυσασπίδων καὶ ἀργυρασπίδων ἐξεστρά-
τευσε κατὰ τῶν Περσῶν (232), ὃν τότε ἡγεμό-
νευεν ὁ διάσημος Ἀρδασχίρ ὁ ἰδρυτὴς τῆς δυνα-
στείας τῶν Σασανιδῶν. Ἡ *Historia Augusta*
γράφει ὅτι ἐνίκηθησαν οἱ ἐχθροὶ «καὶ τότε πρῶ-
τον ἐθεάθησαν Πέρσαι δούλοι παρὰ Ῥωμαίοις»,
ὁ Ἡρωδιανὸς ὅμως, πολὺ ὑποτιμῶν τὸ μέγεθος
τῆς νίκης, οὐδὲν ἤττον σημειοῖ· «δειγμα δὲ τοῦτο
οὐ μικρὸν τῆς τῶν βαρβάρων κακώσεως· ἐτῶν
γούν τριῶν ἢ τεττάρων ἠσχάσαν, οὐδ' ἐν ὅλοις
ἐγένοντο». Οἰαδὴποτε ὅμως καὶ ἂν ἦτο ἡ κατὰ
τοῦ Ἀρδασχίρ νίκη τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ βέβαιον
εἶνε ὅτι οἱ phalangarii, ὡς τοὺς ἀποκαλεῖ ὁ
Λαμπρίδιος, δὲν κατήσχυαν οὐδὲ τότε τὴν πα-
λαιὰν φήμην τῆς μακεδονικῆς ἀνδρείας.

Ἄλλ' ὁ βαθμὸς τῆς κατὰ Περσῶν νίκης τοῦ
Σεβήρου δὲν ἔχει τόσην δι' ἡμᾶς σημασίαν, ὅσην
τὸ γεγονός, ὅτι ὀλίγον μετὰ τὴν ἐξστρατείαν
αὐτῆν ἐμφανίζονται ἐν τῇ Ῥωμαικῇ ἱστορίᾳ τὰ
πρῶτα καθαρὰ στρατιωτικὰ τιμαρία ἢ *φέουδα*.
Μετὰ τὰς κατὰ Περσῶν, Μαυριτανῶν καὶ Ἰλλυ-
ριῶν νίκας, λέγει ἡ *Historia Augusta*, ὁ Αὐτο-
κράτωρ Ἀλέξανδρος «ἐχώρισε τὰς κατακτηθεῖ-
σας ἐχθρικὰς χώρας εἰς τοὺς ἀκρίτας στρατηγούς
καὶ στρατιώτας (*limitaneis ducibus et mili-
tibus*) ἐπὶ τῷ ὄρῳ ἵνα αἱ γαῖαι αὐταὶ περιέρ-
χωνται εἰς τοὺς κληρονόμους των, ἐνόσω οὔτοι
ἄσκησι τὰ πολεμικά, διότι οὐδέποτε δύνανται
νὰ ἐκλαϊκευθῶσι· εἰς καλλιέργειαν τῶν ἀκριτι-
κῶν τούτων γαιῶν ὁ αὐτοκράτωρ ἐδώρησε κτήνη
τε καὶ δούλους, ἵνα μὴ ἐξ ἀμελείας ἀνθρωπίνης
ἢ γήρατος τῶν κατόχων ἐρημωθῶσιν αἱ ὄμοροι
τοῖς βαρβάραις χώραι, εἰς ἀτιμίαν τοῦ κράτους».
Ἰδοῦ ἡ ἀρχὴ τοῦ τιμαρίου (*est igitur haec spe-
cies quaedam Feudi*), λέγει ὁ σοφὸς σχολια-
στὴς τοῦ Θεοδοσιανοῦ κώδικος, Γοδοφρέδος, «*c'*
est le commencement d' un ordre nouveau
de propriétés», γράφει ὁ Duruy.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ προσημειωθὲν ἐπί-

1) Ἐξ ἐναντίας βλέποντες εἰς τὴν ἐπ' ὀνόματι Κωνσταν-
τινοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλείου Δ' τακτικὴν ἀντιγραφόμενον ἐκ
τῶν Κεστῶν τὸ περὶ νυκτοπολέμου κεφάλαιον, πειθόμεθα ὅτι
καὶ αὐτὸς ὁ ἀελαρὸς τοῦ προεξηγημένου Κωνσταντινοῦ Λέων
πολλὰ ἐκ τῆς αὐτῆς βίβλου παρέλαθε.

σημον κείμενον δὲν μνημονεύει τὴν κλεισοῦραν, ἥτις, ὡς εἶπομεν, ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἀφετηρίαν παντός ἀκριτικοῦ θέματος μνημονεύουσα ὅμως ἢ αὐτὴ *Historia Augusta* τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Πρόβου ἰδρυσιν νέου λιμίτου ἐν Ἰσαυρίᾳ, ἀναφέρει καὶ τὰς *angustas*, περί ὧν σημειοῖ ὁ προρρηθεὶς Γοδορρέδος *cubi loca quae anguste adeuntur, sunt loca ubi sunt fauces montium, Graeci πύλας, posterior aetas cluras dixit, etiam Graeci κλεισοῦρας*·

Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ διοργανισμοῦ τῶν λιμίτων ἢ ἀκριτικῶν θεμάτων παρὰ Ῥωμαίους καὶ Βυζαντινοὺς θὰ λαλήσωμεν ἐν ἄλλῃ προσεχεῖ εὐκαιρίᾳ, νῦν ὅμως δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν ὅτι τὰ Βασιλικά καὶ αἱ Νεαραὶ διατάττουσι τὸ ἀναπαλλοτρίωτον τῶν λεγομένων στρατοτοπίων, ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τὸ ὑπαγορεύσαν εἰς Ἀλέξανδρον τὸν Σεβῆρον τὴν πρώτην ἰδρυσιν αὐτῶν· τὰ αὐτὰ δὲ περίπου λέγει καὶ ὁ Παχυμέρης περὶ τῶν λιμίτων ἢ ἀκρῶν «ἀτελείαις μὲν τοὺς πάντας, προνοίαις δ' ἐκ τούτων τοὺς ἐπιδεξιωτέρους καὶ οἷς τολμῆεν τὸ φρόνημα γράμμασιν (οἱ βασιλεῖς) ἐσωροῦντο βασιλικαῖς».

Εἶπομεν ὅτι ὁ ἀκρίτας καὶ ὁ ἀπελάτης συγχέονται ὡς ὁ ἀρματωλὸς καὶ ὁ κλέφτης, διότι φυσικῶς ἀμφότερα τὰ ἐπαγγέλματα ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἀποτελοῦσιν, ὡς ἀποδεικνύει καὶ αὐτὴ ἡ *Historia Augusta*, ἐκθέτουσα οὕτω τὴν ὑπὸ Πρόβου ἰδρυσιν τοῦ Ἰσαυρικοῦ λιμίτου: «παρεχώρησεν εἰς τοὺς παλαιστράτους πάσας τὰς ὑπὸ κλεισοῦρῶν περιεχομένας χώρας, διατάξας ὅπως τὰ ἄρρηνα τέκνα τούτων εἰσερχόμενοι ἐν τῷ στρατῷ ἀπὸ τοῦ δεκάτου καὶ ὀγδόου ἔτους, ἵνα μὴ, ἔλεγεν ὁ αὐτοκράτωρ, διδασθῶσι τὴν τέχνην τῆς ληστείας πρὸ τῆς τοῦ πολέμου». Ὁ Μελίας καὶ ὁ Διγενῆς κατακτῶσι τὰς παρεμφρατεῖους κλεισοῦρας διὰ ληστῶν (ἀπελατῶν), διὰ μεγάλων δὲ παραχωρήσεων προσοικειοῦται τοὺς ληστακρίτας τούτους ὁ αὐτοκράτωρ, ὡς ἐν ἔτει 824 *Μιχαὴλ ὁ εἶξ* Ἀμορίου διὰ χρυσοβούλλου ὑπόσχεται εἰς τὸν Γαζαρητὸν καὶ τὸν Χοιρέαν, οἵτινες κατέχοντες τὴν Καβάλαν καὶ τὴν Σαγιαναν «ληστρικῶς καὶ τυραννικῶς ἔζων», ὅτι τοῖς δίδει τὸν τίτλον τοῦ μαγίστρου, ἂν ἀναγνωρισωσιν αὐτὸν ὡς αὐτοκράτορα ἀντὶ τοῦ φονευθέντος ἀντάρτου Θωμᾶ.

Βεβαίως ἢ πρώτη ἀρχὴ τῆς ἰδρύσεως τῶν στρατιωτικῶν τιμαρίων εἶνε ἡ ἀμοιβὴ ἐντίμου ἐκδουλεύσεως, πολλάκις ὅμως καὶ αὐτὴ ἢ τιμὴ εἶνε τοσοῦτον ἀόριστος, ὥστε ἀπαντῶμεν ἐν ἱστορικαῖς περιόδοις τιμῶμενον ὅ, τι νῦν ψέγομεν καὶ ἀποτροπιάζομεν. Τὴν ἠρωϊκὴν Ἑλλάδα δὲν ἔνοεῖ ὁ τὸν σιδηρον καταθέμενος Ἀθηναῖος, ἐνῶ ὁ ἐπὶ Θουκυδίδου ἔτι σιδηροφῶν Ἀκαρναν καὶ Αἰτωλὸς θεωροῦσι τὴν ληστείαν ὡς ἐντίμον καὶ ἔνδοξον ἔργον. Γράφων ὁ *About* τὸν *Βασιλέα τῶν Βουρῶν*

εἶχεν ὑπ' ὄψει τὰς μεταμορφώσεις τοῦ Ἀπουλαίου, ἐξεικονίζοντος τὴν ἐν Ἑλλάδι ληστείαν ἐπιστημονικῶς οὕτως εἰπεῖν διωργανωμένην. Ἐσυνειθισαμεν νὰ φανταζώμεθα τὸ βωμαικὸν κράτος ὡς πρότυπον εὐημερίας καὶ εὐνομίας, καὶ ὅμως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Αὐγούστου ἤμαξεν ὁ ληστής Κλέων ὁ ἐκ Γορδίου κώμης, ὅστις σύμμαχος ὦν καὶ φίλος τοῦ Πομπηίου καὶ Αὐγούστου ἀνεγνωρίσθη ἐπὶ τέλους δυνάστης τῆς Μαυριῆς (Στράβων). Τὰς ἠρωϊκὰς πράξεις ἐτέρου μεγάλου ληστοῦ, τοῦ Τιλλιπόρου, συνέγραψε σπουδαῖος ἱστορικὸς ὁ Ἀρριανὸς, ὡς λέγει ὁ Λουκιανὸς γράφων περὶ τοῦ φοβεροῦ τούτου ἀπελάτου· «οὐ Μυσίαν μόνην, οὐδὲ τὴν Ἰθην κατατρέχων, οὐδὲ ὀλίγα τῆς Ἀσίας μέρη τὰ ἐρημότερα ληλατῶν, ἀλλὰ πᾶσαν ὡς εἰπεῖν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐμπλήσας τῆς ληστείας αὐτοῦ». Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Σεπτίμου, τοῦ αὐστηρωνόμου αὐτοκράτορος, ὁ λησταρχὸς Βούλλας ἐπὶ κεφαλῆς 600 ὀπαδῶν ἐρημοῖ ἐπὶ δύο ἔτη τὴν Ἰταλίαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν λεγεῶνων. Ὁ Ἰουλιανὸς ὑποθάλλει τὰς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Χαριέτωνος κατὰ τῶν Κουάδων (Ζώσιμος). Ἐπὶ τῆς ἐνετοκρατίας οἱ ἐν Ναυπάκτῳ Στρατιῶται καὶ οἱ *provisionati* (προνοιάτορες) λαμβάνουσι παρὰ τῶν ἀρχῶν τὴν ἄδειαν ὅπως ἐξέρχωνται εἰς ληστείαν, ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ νὰ πλήρῶνῃσι τῷ ἀρμοστῇ τὸ δέκατον τῆς λείας.

Ἐκ τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους αὐτὴ ἡ ἐξουσία δὲν εἶχε διευκρινῆσαι τὴν πρὸς τὸν ληστὴν διαφορὰν τοῦ εἰρηνικοῦ ὑπηκόου, ἀφοῦ οὕτως ὑπέθαλπε καὶ ἀντήμειβε τὸν πρῶτον. Ὅταν ὁ προρρηθεὶς Βούλλας συνέλαβεν ἑκατόνταρχον τοῦ Σεβῆρου, ξυρίσας τοῦτον ὡς ἔπραττον καὶ οἱ Ἕλληνες λησταί, τὸν ἀπέλυσε λέγων: «ἄγγελλε τοῖς δεσπότηταις σου ὅτι τοὺς δούλους ὑμῶν τρέφετε ἵνα μὴ ληστεύωσι», οἱ δὲ λόγοι οὗτοι συμφωνοῦσι πρὸς τὸ περιλάλητον ἄσμα τῶν κλεφτῶν τοῦ Βάλτου:

Βρὲ Τούρκοι κάμετε καλά,
γιατί σᾶς καίμε τὰ χωριά
γλήγορα τ' ἀρματωλῆχι,
τι σᾶς πέφομε σὰν λύκοι.

Ὅταν ἡ Βαυαροκρατία ἔρριπεν εἰς τοὺς δρόμους τοὺς ἀγωνιστάς, ἐξεφύτρωσεν ἐν Ἑλλάδι τοιαύτη ληστεία, ὥστε μόνῃ ἢ ἐπιείκεια τῶν στρατοδικῶν ἔσωσεν ἀπὸ ἀτιμωτικοῦ θανάτου πολλοὺς ἀρματωλοὺς φέροντας τὰς ἐνδόξους πληγὰς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους ἐν Λαμῆ ἀπὸ τοῦ ἱκρίωματος εἶπεν ὁ Λουκᾶς Δαδιώτης «σκοτύνετε τὴν τέχνην ὅπου σᾶς ἐλευθέρωσε» ἔχουσι βαθύ νόημα. Ὁ βδελυρὸς Τάκος εἶνε ὁ τελευταῖος ἀντιπρόσωπος τῆς ἡμιμασμένης κλεφτουριάς, εἰς τὸ θηρίον δὲ τοῦτο ἀποτείνονται οἱ τελευταῖοι στόνοι τῆς ἐκπνεούσης δημοτικῆς ποιήσεως, τὴν ὅποιαν ἔχει τοὺς λό-

γους του ὀλαδὸς ἀποκαλῶν «κλέφτικα τραγούδια».

Ὡς ὁ κλέφτης καὶ ὁ ἀπελάτης συγχέονται πρὸς τὸν ἀρματωλὸν καὶ τὸν ἀκρίταν, οὕτω καὶ ὁ Στρατιώτης καὶ ὁ προνοιασμένος πρὸς τοὺτους. Εἶδμεν ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι Στρατιῶται καὶ Μαρδαίται ὑπέικοντες εἰς τὴν βασιλικὴν κέλευσιν ἐκστρατεύουσιν εἰς Σικελίαν. Ὁ Αὐγουστος Boeckh, σχολιάζων ἐλληνικὴν ἐπιγραφὴν ἀνακαλυφθεῖσαν ἐν Ἐρώκῃ, εἰκάζει ὅτι ὁ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Σεβήρου συγκροτηθεὶς Πιτανάτης λόχος ἐφρουρεῖ ἐν τῇ Σικελικῇ ταύτῃ πόλει ¹⁾. Ἐν τῇ Δ' ἑκατονταετηρίδι βλέπομεν σῶμα Ἀρκάδων Στρατιωτῶν (cuneus equitum Arcadum) φρουροῦν ἐν τῷ λεγομένῳ Σκυθικῷ λιμίτῳ τῆς Μοισίας, καὶ ἐδρεῖον ἐν τῷ φρουρίῳ Θαλαμονίῳ κειμένῳ ἐγγὺς τῇ σημερινῇ Τούλτσᾳ· ἕτερον σῶμα ἀρματωλῶν (cuneus equitum Armirerorum) φρουρεῖ παρὰ τοῖς Ἀρκᾶσιν ἐν τῷ φρουρίῳ Αἰγίσσῳ, ἥτοι τῇ νῦν Τούλτσᾳ. Ἄλλο σῶμα ἵππέων Ἀρκάδων ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην πέμπτην Vexillatio Palatina ²⁾. Δίων ὁ Κάσιος (55,24) ἀναφέρει «τὸ πρῶτον στρατόπεδον τὸ Ἀθηναίων τὸ ἐν Γερμανίᾳ τῇ κάτω» ἐπὶ Δομιτιανοῦ φρουροῦν εἶνε γνωστὸν «τὸ πέμπτον Μακεδονικὸν στρατόπεδον», ἢ Legio V Macedonica ἢ ἀπὸ Ἀδριανοῦ σταθμεύουσα μεταξὺ τοῦ νῦν Γαλαζίου καὶ Βραΐλας εἰς φρούρησιν τῆς παλαιᾶς Δακίας· ἐκ νομισμάτων γινώσκειται ὅτι ἡ αὐτὴ Μακεδονικὴ λεγεὼν ἐφρουρεῖ ἐν Κοίλῃ Συρίας, ἐν δὲ τῇ Δ' ἑκατονταετηρίδι τέσσαρες praefecturae τοῦ Μακεδονικοῦ στρατοπέδου φρουροῦσιν ἐν Σουσιδάβᾳ καὶ Βαριάνᾳ τῆς Δακίας, ἐν Κέδρῳ τῆς Μοισίας, καὶ ἐν Οἰσκῳ τῶν Τριβαλλῶν ³⁾. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι ἕνεκα τῶν Μακεδονικῶν ἀποικιῶν ἐν Θράκῃ, ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν κλεῖται *Μακεδονία* πᾶσα ἢ μεταξὺ Ἰστρου καὶ Ὀλύμπου χώρα, οἱ δὲ Ἄλθανοὶ μέχρι τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος φέρουσι τὸ ὄνομα *Μακεδόνας*. Μία μοῖρα τῶν Μακεδόνων τούτων Ἄλθανῶν ἐγκαθιδρύεται ἐν Κύπρῳ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ἵνα ἐπὶ μισθῷ φρουρῇ τὰ παράλια ἀπὸ τῶν πειρατῶν. Οἱ Ἄλθανοὶ οὗτοι ἀποκαλοῦνται ὑπὸ μὲν τοῦ ἀρχαιότερου τῆς Κύπρου χρονογράφου «λας τῶν ἀρμάτων» ἥτοι ἀρματωλοί, ὑπὸ δὲ τῶν ἄλλων ἱστορικῶν καὶ τῶν ἐνετικῶν ἐγγράφων Στρατιῶται· νέα καὶ τοῦτο ἀπόδειξις τῆς πρὸς τοὺς ἀρματωλοὺς συγχύσεως τῶν Στρατιωτῶν· ἀλλὰ τὸ ἔργον, ὅπερ

ἐτελεῦσιν οὗτοι ἐν Κύπρῳ, εἶνε τὸ τῶν Ῥωμαίων λιμιτανέων, τῶν ἡμετέρων ἀκριτῶν. Ἐνῷ δὲ οἱ ἄλλοι Στρατιῶται νέμονται τὰς χορηγηθείσας αὐτοῖς γαίας, οἱ ἐν Κύπρῳ Ἄλθανοὶ λαμβάνουσι *provisione* (μισθὸν) ἥτοι συγκεντροῦσιν ἐν αὐτοῖς καὶ τὴν ἰδιότητα τῶν προνοιασμένων (*provisionati*).

Ἡ ἱστορία τῶν ἐν Κύπρῳ Στρατιωτῶν εἶνε γνωστὴ ⁴⁾, καὶ ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα ὑπὸ ἐθνολογικὴν ἔποψιν, διότι ἐξ αὐτῆς γινώσκομεν τὴν ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς ἐμφάνισιν τῶν Ἄλθανῶν Ἡπειρωτῶν, φερόντων ἀπὸ τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος τὸ μέχρι τοῦδε διακρίνον τούτους ὄνομα. Ἄγνωστος δὲ τί παθὼν ὁ ἐν Γράτς καθηγητῆς Γουσταῦος Μέγερ δὲν παραδέχεται τὸ γεγονός τοῦτο, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ μὲν Χάν καὶ Χόπφ λέγουσιν ὅτι οἱ Ἄλθανοὶ φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο μόνον ἀπὸ τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος, αὐτὸς δὲ δοξάζει ὅτι οἱ νῦν Ἄλθανοὶ εἶνε ἔθνος Βαλτικόν (διατί οὐχὶ καὶ Τσεχικόν;) Αἱ τοιαῦται βλκτικαὶ θεωρίαι δύνανται νὰ συνταυτίζωνται πρὸς τὴν νῦν ἐν Βιέννῃ ἐπικρατοῦσαν Ἀνατολικὴν πολιτικὴν, οὐδέποτε ὅμως θὰ τύχωσιν οἰουδήποτε ἐπιστημονικοῦ κύρους, ἐπὶ τῷ ἀπλουστάτῳ λόγῳ ὅτι οἱ ταύτας γράροντες αὐστριακοὶ καθηγηταὶ δὲν εἶνε προητοιασμένοι διὰ τῶν ἀπαραιτήτων εἰς τοιαύτας συζητήσεις ἱστορικῶν, γλωσσικῶν καὶ ἐθνολογικῶν γνώσεων. Οἱ ἐν Αὐστρίᾳ λόγιοι μετασχηματίσαντες τὴν ἐπιστήμην εἰς ταπεινὴν θεραπεινίδα πολιτικῶν σκοπῶν μόνους ἑαυτοὺς ἀδικοῦσι, διότι παρῆλθε πλέον ἢ ἐποχὴ καθ' ἣν αἱ ἐπίσημοι περιγραφαὶ τῆς Αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας ἐντελῶς ἀπεισιῶπων τὸ ὄνομα τῶν πέραν τοῦ Δουνάβειος οἰκούντων ἑκατομμυρίων Ῥωμῶνων, ὁ δὲ Τυρόλιος Φαλλμεράγερ ἐκήρυττε τὴν ἱστορικὴν πανωλεθρίαν τῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου τοῦ ἀρχικαγκελλαρίου προγεγραμμένων ἀνταρτῶν.

Ἐμακρολόγησα· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνω ὅτι τὸ θέμα θεωρῶ ἀντάξιον τῆς προσοχῆς τοῦ ἐλληνικοῦ κοινοῦ. Ἄνευ τῆς μακρᾶς ταύτης εἰσαγωγῆς οἱ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν Στρατιῶται καὶ ἡ ἀναγέννησις τῆς ἐλληνικῆς τακτικῆς θὰ εἶχον ἀπλὴν ἱστορικὴν ἀξίαν, ὅταν ἔχουσι καὶ οἱ ἐκπατρισθέντες Ἕλληνες λόγιοι, οἱ διὰ παντός ἐγκαταλιπόντες τὸ εἰς τοὺς ὄνυχας ἀγρίου νικητοῦ αἰμάσσον σῶμα τῆς πατρίδος· οἱ Στρατιῶται ἐξ ἐναντίας καὶ πολλάκις ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρικὴν γῆν, καὶ τὰς πρώτας κατὰ τοῦ τυράννου ἐξέφυγαν συνωμοσίας, καὶ ἡρωϊκῶς ἔπεσαν ὑπὲρ ἐλευθερίας, καὶ ἐπὶ τέλους καταφθαρέντες διὰ λυσσώδους καταδιώξεως ἀφήκαν διαδόχους ἐνδικητὰς καὶ ἐλευθερωτὰς τοῦ ἐλληνικοῦ γένους.

(Ἐπεταί συνέχεια)

K. ΣΑΘΑΣ

¹⁾ Ἑλλ. ἐπιγραφαί, ἀριθ. 5501. Ὁ γάλλος Βίκτωρ Langlois ἰσχυρίσθη ὅτι ἀνεκάλυψεν ἐν ταῖς κλεισούραις τοῦ Ταύρου ἐλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἀηλοῦσας τὴν ἐν Κιλικίᾳ διαμονὴν τοῦ Δακωνικοῦ λόχου μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων (Voyage en Cilicie). Ἄλλ' ὁ καλὸς ἀρμενολόγος φαίνεται παρανοήσας τὰ πράγματα.

²⁾ Notitia Dignitatum, ἐκδ. Boecking, τόμ. 1, 99, 187, 444.

³⁾ Αὐτ. τόμ. 1, σελ. 108, 506—507.

⁴⁾ Miller et Sathas, Chroniques de Machéras, τόμ. Β', πρόλ.